

ТЕТЯНА ПАХОМОВА

КАРПАТСЬКЕ ТАНГО

Тетяна Пахомова — українська письменниця, що дебютувала влітку 2016 року своїм романом «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» та отримала першу премію літературного конкурсу «Коронація слова». Наступна книжка авторки, романтична львівська історія «Таємниця галицького Версалю», здобула схвальні відгуки критиків і любов читачів.

Усі ми прагнемо свободи зовнішньої і внутрішньої. Для майбутнього медика Андрія з глухого карпатського села Ізабель стала тією, яка відкрила йому світ. Він — простий український хлопець, вона — красуня-кубинка. Здавалося, їхні серця поєднали вищі сили, подарувавши ту саму омріяну свободу. Поки Андрій невпинно вчився, аби стати професійним пластичним хірургом, Ізабель підтримувала його, виховувала їхніх дітей, була дороговказом для нього. І коли її життя обірвалося, він відчув, що втратив усе... Андрій намагається шукати своє місце у світі, та родове коріння у містичний спосіб змінює його долю...

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-5071-0

9 786171 250710

ТЕТЯНА ПАХОМОВА
КАРПАТСЬКЕ ТАНГО

КАРПАТСЬКЕ
ТАНГО

ТЕТЯНА ПАХОМОВА

*КАРПАТСЬКЕ
ТАНГО*

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
2018 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.161.2
П21

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайн обкладинки *агенства «Тім +»*

ISBN 978-617-12-5071-0

- © Пахомова Т. Р., 2018
- © Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2018
- © Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2018

Лікарві Олєгу Сабатовичу,
провідному пластичному хірургові Бразилії, присвячую

Оркестр для мертвих

Я напружено спостерігав за татом. О-о-о, мій великий тато-лісоруб... Перед ним капітулювало все, що тільки могло. Він косив так, як жодна машина, придумана для цієї справи. Товстезні дерева під його натиском не могли протриматися довше, аніж я дожовував другий окраєць. Свині перед Різдром падали швидко й мовчки — чи то від ножа, чи то від погляду батька. Та зараз тато зосереджено вдивлявся в підручник із математики для дев'ятого класу. Довго... Уже й чайник на печі закипів. Цівка темних підозр капнула на мій мозок. Задачник не знав того, що перед ним — мій усемогутній Тато. Задача викривляла дійсність татового реального світу, вона була для нього чужою, як загнана в тіло скалка, і він виставляв перед собою щільну завісу несприйняття. П'єдестал, на якому стояв тато, починав потроху репатися... Фантомний поїзд їхав немислимим шляхом із куцого пункту А в загадковий пункт Б, чогось змінюючи швидкість і розминаючись з іншим, не менш непередбачуваним поїздом. У поїзді сиділи люди, які бачили те саме, що і я, — повільне падіння батьківського авторитету.

— Поїзд... — замислено протягнув тато.

Він бачив його тільки в кіно, коли районний кіномеханік Славко раз на місяць завозив до нас у сільський клуб великі бобіни, і ті зі страшним тріском піднесено оповідали, як добре живуть люди в нашій країні. Та до карпатського села те добре чогось не доходило. Ну, та то не дивина: країна займала одну шосту суходолу як-не-як. Тут городу на сотку більше — і вже сон на годину менший...

— Де є оті міста А і Б? — видав тато нарешті.

— Не знаю... — перелякано знизую плечима.

— То ти... То ти, Андрію, навіть не знаєш, де у світі що є?... — Батько вихопив зі всієї задачі зачіпку, яка поволі виростала у великого дрину. — Стільки літ до школи ходиш і не знаєш, де є оті А і Б?

Тепер ситуація перевернулася, як та кругленька забавка в маленької сестрички Марійки: чи пхай, чи штовхай, а вона завжди вертається в те саме місце. Тільки тепер я був тим місцем, у якому зійшлися поїзди. А всі їхні пасажери з мовчазним докором дивилися на мене, чекаючи відповіді на батькове запитання. Щось важке вмиг наповнило мою середину, і живіт глухо буркнув у недоброму передчутті. З точки зору тата причина, з якої я не міг розв'язати задачу, лежала під носом — незнання двох букв. Я не був вартий нічого.

— То ти нігди навіть того поїзда не зовидиш, як так ніц не будеш учити... Вівці на полонині будеш пасти. І як то буде? Котра дівка у твій бік подивиться? Із села, сину, не вийдеш, як навіть тих А і Б не знаєш...

Мама від такої мови заломила руки й заголосила, як за покійником. Не вийти із села — це як навіки зависнути в чистилищі, на півдорозі між раєм і пеклом. То означало бути ніким. Вічним рабом для колгоспу. Усе життя наповнювати годівничку для тих веселих і безтурботних із хроніки, яку дядько Славко крутить перед показом кіно. Це вони будували заводи, електростанції, ходили до музею й мали морозиво. А я зі своїми ровесниками-односельцями його їв рідше, аніж вони кричали на вулиці «Слава трудовому Першотравню!». У місті було все. А ми були для міста. Життєве призначення моїх односельців від народження падало на них великим пакунком, вміст якого знали всі, не розгортаючи. Напис «Село» на ньому був фатальним і не передбачав змін. Сапати «буряки рядочками, що тягнуться шнурочками». Сіяти, жати, збирати, обробляти з року в рік до отупіння... До ритмічного посмикування правої руки уві сні в такт сапці, граблям, косам. Доїти корів до глибоких тріщин і розпухлих суглобів на жіночих руках. І ненавидіти ходячого гучномовця-бригадира. Пам'ятаю, як колись мама

допікала в печі хліб. Влетів до хати чорною хмарою бригадир у брудних кирзаках.

— Ганко, хай би тя качка кóпнула! Чого ти ще не в полі?

— Та хліб маю в печі, ще трохи, — розгублено виправдовувалася мама.

Бригадир роззирнувся навіженим поглядом по хаті, схопив відро з водою, відкрив заслінку й шубовсть воду на вогонь.

— У поле! Вже!..

Донині пам'ятаю смак того напівсирого й глевкого хліба.

За свою працю мама отримувала радянську сільську валюту — трудодні, які за нікому невідомими формулами перетворювали на карбованці. Їх було менше, ніж листя на нашому кімнатному фікусі, і заледве вистачало на те, щоб оновити одержину для мене й трьох меншеньких. Для себе мама купляла відріз тканини, завбачливо провівши обрахунки ширини й довжини до останнього сантиметра, щоб, не дай Боже, не переплатити, і несла через гору до старої Ксенки-кравчині. До неї вела стежка, добре втрамбована жіночими ногами. То нічого, що сукенки були всі одного фасону, — добре, що мали різні кольори, а жінки — різні фігури, та й уже якась радість у житті...

У селі, де було так багато простору, люди мали найменше волі. Усі села, незважаючи навіть на те, що через одне мали у своїй назві слово «воля», — Суховоля, Грицеволя, Воля Розв'янецька, Зелена Воля, — завжди виконували чийсь волю. Волю тих, хто ніколи там не жив, але хотів, щоб там жили ми й робили те, що накажуть нам вони. Тато дивився на мене сумними очима праведника Миколая, як на тому потемнілому образі в кутку. Він хотів для мене кращого майбутнього. Такого, як у тих людей із міської хроніки. Його мрія ще донедавна була невловимою екзотичною птахою. Та вже неповні два роки він щонеділі після вечірньої молитви виймав з-за образів щільний згорток. Розв'язував, дбайливо витирав невидиму пилку із зеленої книжечки, цілував її, хрестився, кидав задуманий погляд спочатку на образи, а потім — на мене, зітхав і знову щільно загортав книжечку в тканину. На ній великими літерами

був поважний напис: «Паспорт громадянина СРСР». Тільки три роки тому селянам почали видавати паспорти. Тим, кого сорок сім років змушували тішитися з того, у якій могутній державі живуть, нарешті дозволили стати рівними з містянами. Ця книжечка мала велику силу: вона давала право поїхати на заробітки до міста. Утім, у всіх перед очима стояла пригода зі Степаном, який посварився з нашим головою. Не витримав бідака... Наш голова мав звучне прізвище Українець і нагадував шафу, на яку поклали оранжевого гарбуза. Руде ластовиння на широкій самовдоволеній пиці плавно зливалося з короткостриженим червонястим волоссям. Значок із профілем Леніна додавав упевненості й без того нахабному чоловікові. А про те, що він був насамперед чоловік, а вже потім — голова, знала кожна місцева молодиця. Масні кпини, недоречні обійми й залицяння були частиною його управління. Поклав пан голова своє поросяче око на Іванку, дружину Степана. Притискав її, як і всіх, до дерев'яної стіни корівника й хтиво обмацував, бризкаючи слиною. Виверталася, бідна, як могла:

— Не треба, пане голово... Не робіть того... Гріх то є великий...

— Відпущу я тобі всі гріхи, солоденька моя. Бога нема, я тут... замість нього, ги-ги... — запускав усе глибше волохату руку між жіночі груди.

Раз утекла, другий. Пожалілася чоловікові. Зайшов Степан до колгоспної контори, обвів лютим поглядом усіх, рвонув на себе двері до кабінету — усі аж закликали. Ой, зараз буде м'ясо... Так і сталося: кілька коротких вигуків, і знову відчинив Степан двері. Уже в польоті. За ним полетів його молоток, а далі — пан голова, потираючи свого гарбуза... Мало там молотка, кувалда була б доречна. З міста приїхав дільничний, щось там перетер Українець із ним, і повезли Степка до міста на п'ятнадцять діб. Незручно їхав, бо ледве втиснувся в коляску мотоцикла з-поміж гостинців, які дав щедрий голова міліціантові. Поки непослух місто підмітав і міські харчі їв, задовольнився-таки голова. А Степана зустрів на дорозі, при в'їзді в село.

— Ну що, побував у місті? — вп'яв голова поросячі буравчини в схудле обличчя бунтівника.

Степан мовчав, тільки кулаки стиснув.

— Гм... Схоже, не сподобалися тобі міські харчі... От бачиш: не пішла наука до бука, — глумився голова далі. — А щоб ти слухняніший був, то ходімо додому. Дзвонили мені з міліції, казали паспорт у тебе забрати. Небезпечний ти елемент, Степане... Ті, хто з такого починає, у Сибіру закінчує. Ти хочеш до Сибіру? — несподівано спитав пан голова.

— Н-ні, н-не хочу, — пригнічено видушив із себе Степан.

— Ну, звісно, бо ж ні твоя Іванка, ні троє дівчаток там не витримують, то правда...

Степан ридав, як дитина. Та голова того вже не бачив: вийшов із його хати з двома зеленими книжечками й пішов собі, насвистуючи. Ніс у руках через усе село. Розмахував ними, даючи вказівки колгоспникам. При людях, обвівши всіх переможним поглядом, поклав у сейф. Селяни все зрозуміли правильно. Більше ніхто не буянитиме. Усі діти мають. Зелена книжечка всім потрібна. Вона як зелене світло світлофора: «Йди далі, селянине...» Вона кольору продовження життя твого роду. А за діти кожен ладен усе стерпіти, навіть пана голову.

Мене віддали до дев'ятого класу середньої школи нашого райцентру тільки через паспорт: там ти вже містянин і в шістнадцять зможеш, розмахуючи заповітним документом, гордо цитувати Маяковського: «Я достаю из широких штанин дубликатом бесценного груза. Читайте, завидуйте, я — гражданин Советского Союза». А там, диви, відкриються перед тобою двері іншого, більшого міського раю, і засвітить тобі сонце... Найближче до нашого села містечко, правду кажучи, зовсім не дотягувало до того статусу, що створював таку страшну й нездоланну прірву несправедливості між містом і селом. Я не бачив великої різниці між облупленими міськими і хоч біднішими, та більш доглянутими сільськими хатами. Де-не-де в центрі міста лежав асфальт, і ним поважно вицокували товстими підборами смішні чванливі пані. Гульки й бабети на

головах робили їх схожими на гусок. Та вони не помічали цього й упевнено ходили, забиваючи невидимі цвяхи. Наш голова мав би тут де розгорнутися... Єдине, що мене вразило, — вода, що текла з крана. Її не треба було ні набирати, ні носити, ні виливати. Це був привілей міста, і я йому заздрило. А туалет у школі був такий самий, як у нас удома, — вигрібна яма, тільки величезна, а над нею — кілька отворів із символічними простінками. Шкільна малеча смішно тупцювала, намагаючись не звалитися в досить великі отвори. Та все оте буття вважали нормальним. Хоч і війна вже двадцять п'ять років як закінчилася, звичним було списувати всі негаразди на неї.

Я жив одночасно у двох світах: один був близький і рідний, а другий — вигаданий, штучний і якийсь непотрібний. Ото саме в другому ходив поїзд із пункту А в пункт Б... Його вагони були залюднені картинно-билинними героями. З вікон першого вагона зверхньо споглядали на мене бородаті боги-класики Маркс, Енгельс і Ленін. Вони знали, як правильно жити. Мудрі були люди: написали багато і їх усі цитували, як мама — Біблію. Коло них щось жваво обговорювали напівбоги Кіров, Петровський, Котовський, дзеленчав орденами й медалями маршал Жуков, погладжуючи свого білого коня... А десь там, під лавками, миршавими муміями сиділи грецькі боги. Їхні подвиги не йшли в жодне порівняння з радянськими, хоча вони й подобалися мені більше. Вікна другого вагону були щільно обклеєні сторінками газет «Правда», «Известия» і журналу «Огонёк». Усі ці видання обожнювали бородатих класиків і тих, хто їх цитував. Майстерне цитування класиків було тоді паролем-перепусткою до міського світу. Решту вагонів займали живі герої документальних фільмів. Біля вікна білосніжно всміхався перший космонавт Землі Юрій Гагарін, а в його тіні ховалася решта космонавтів. Жінка-трактористка Паша Ангеліна зосереджено виколупувала мазут із шестерні. До неї щось промовляв закопчений герой вугільного підземелля Олексій Стаханов. На нього недобрим оком зиркали його вимушені послідовники — ті, кому він

підняв норми виробітку до небес. Останній вагон віз моїх учителів, які з фанатичним блиском в очах ловили кожне слово, яке долидало з перших вагонів. Вони свято вірили, що ми будемо жити краще. Те «краще» називалося «комунізм». Досі пам'ятаю, як моя перша вчителька скинула на нас радісним поглядом й урочисто мовила:

— Ви, діти, житимете при комунізмі... — витримала паузу й продовжила: — У вас буде все... Усе, що ви захочете: і ковбаса, і цукерки... І хата, і телевізор...

— А морозиво, морозиво буде? — не витримав мій сусід Микола.

— Буде, — упевнено мовила вчителька.

— А майонез? — не вгамовувався Микола.

— Усе буде, Миколко! І працювати не треба буде...

— Перепрощую, а де воно тоді візьметься, як ніхто не працюватиме? — роздуми затьмарили щасливий блиск в очах Миколки.

— Механізми працюватимуть... — уже якось сухо відказала вчителька. Поправила біляве волосся, ще раз зиркнула на допитливого хлопця: — І знаєш що, Миколко?.. Дай-но сюди щоденника...

Після того Микола два дні стояв у класі: не міг сісти після домашньої роз'яснювальної роботи. Та запитань ні він, ні ми більше не ставили. На селі добре знали, як насправді розшифровується отой таємничий «комунізм» — «кому — на, кому — ні». Той поїзд, до якого набилися політичні фантасти і їхні прихильники, їхав, не торкаючись землі, і ніяк не припасовувався до реальності нашого села. Може, там, у місті, воно все так і є насправді? Тож ми всі хотіли до міста, поближче до тих щасливих людей, кіно, ковбаси, морозива й майонезу. Щоб комунізм накрив нас із головою. Те свято точно настане там швидше, ніж у нашому селі, бо в нас усе було якось не по-комуністичному. Навіть своя Королева села була. Ходою пави вона шпаціювала вулицею, і всі — від старого до малого — бігли до неї вітатися, причому першими...

Загалом прийнято було так: молодший мав шанобливо вітатися першим з усіма, хто від нього хоч на рік, та старший. Та Королеви те правило не стосувалося. Вона ще й відповідала не всім. Гордо несла огрядне тіло, не обертаючи голови на короткій шиї. Для Королеви всі люди ділилися на дві категорії: потрібні й непотрібні. Яскраво-червона плямка щільно стиснутого рота зрідка ворушилася, відповідаючи лише потрібним людям. Вона мала свій «палац», куди нам було милостиво дозволено заходити. Облуплений фасад і три цементні сходинки віддаляли людей від прилавка, з-за якого на них зирила Королева в білій мереживній короні, напнутій на шматок картону. Вона була хоронителькою цілої комори багатств. Піраміди з грузинського чаю, різноманітні склянки-банки, пачки сірників, сіль, цукор, пшоно в мішку вабили часто відвідувати магазин. Та для всіх дітей найжаданішим об'єктом споглядань була вітрина з трьома видами цукерок. Квадратні «Киць-киць» намертво прилипали до зубів, та апетитний аромат пряженого молока робив їх фаворитом. М'ятні льодяники, або смоктунці, більше цінували бідолахи, які намагалися кинути курити. М'ятний же горошок лежав на вітрині завжди. За найменшого тепла він танув і перетворювався на конгломерат, який найбільше любили обсиджувати мухи. Добре, що ті мухи були в магазині: хоч хтось видавав бодай якийсь звук, бо наша Королева лише спогорда дивилася на всіх, як і належить справжній Сніговій Королеві. Та старші люди наче не помічали того й завжди заговорювали до неї та розповідали про те, що здавалося їм милим і приємним, щоб увійти в довіру до Королеви. А ставки були того варті... У Королеви був свій ціномір — металевий жовтий кругляк із написом «5 копеек». Довіру купляли, залишаючи їй по кілька разів п'ятаки з решти. У такому разі ти переходив у категорію «потрібні» і міг дочекатися омріяного шепоту від Королеви:

— Майонез є... Завезли пару баночок... Одну можу дати.

Принижена усмішка — і однією тремтячою рукою запакуєш баночку подалі від непосвячених очей, а другою залишаєш аж двадцять копійок вдячності — цілі півтори буханки

хліба. Воно того вартувало... Білий соус був вершиною гурманства. Він мав смак щастя, яке я міг їсти вічно на сніданок, обід і вечерю. Та мама робила миску салату з однією маленькою баночкою двічі на рік, а мені було дозволено помити того слоїчка. За хатою, подалі від заздрісних поглядів менших, на правах старшого... Я не знав, що мій язик здатен так видовжуватися... Тож вияв того щастя називався «мати блат у Королеви». По блату можна було час від часу купити навіть ковбасу, оселедця чи гречку. Усі ті продукти називали словом «дефіцит». Хоча не любив я гречки: після придбання всі в хаті зазвичай сідали за стіл і зосереджено перебирали засмічену крупу довго-довго. Та усвідомлення того, що ти їси щось із тієї компанії, у якій був майонез, робило і її привабливою. Лише чотири людини в селі не знали, що таке блат і дефіцит, — голова колгоспу, бухгалтер, парторг і завфермою. Вони відкрито, на очах у сумних випадкових односельців, виносили бажані продукти до машини з тентом, яку іменували собачим прізвиськом «бобік». Королева виходила їх проваджати. Тоді вона навіть усміхалася. Її приятель, стикаючись зі запитально-благальними поглядами свідків, хутко в'яла, і Королева незворушно буркала:

— Усе продала. Люди вчасно прийшли... Хто пізно ходить, сам собі шкодить, — і скульптурно-монументально вписувалася між двома банками томатного соку. Червоний колір сигналізував, що краще ніяких запитань не ставити. Вона була під захистом червоних. Так Королева наближала отой комунізм — по-своєму і для себе. Вона шостою на селі придбала телевізор, а щосуботи на заздрість усім односельцям довго-довго обтріпувала на паркані строкатий килим. Килими й телевізори теж були дефіцитом. Щоб їх придбати, записувалися в довгу чергу. Якщо ти не був ні для кого потрібною людиною, то та черга тягнулася роками. Королева була потрібною комусь, тож обзавелася дефіцитом досить швидко. То наші п'ятаки склалися в рублики, які штовхали вгору її статки. Такою була сувора реальність, що неспішно пхалася ззаду в другому поїзді. І надії, що оті два поїзди колись притягнуть наше село на станцію

безкінечного свята неробства й обжерства, ніхто з нас не мав. Єдиний шанс на успіх — потрапити до міста й стати там своїм, теж комусь потрібним...

Тому судному дню, коли тато вперше в житті взяв мій підручник до рук і вирішив довести, що якусь там задачу легше розв'язати, аніж зрубати столітнього бука, передувало вісім із половиною років мого цілковито самостійного навчання. Спочатку я ходив до школи-восьмирічки в нашому селі. Понад двісті дітлахів із роззявленими ротами слухали своїх учителів. Кожен діставав зранку той самий наказ:

— Слухай там уважно вчительку. Може, у люди виб'єшся...

Учителі й те знання, яке вони несли, були найважливішим для майбутнього виходу «в люди», тобто із села. Усі мали пошанівок не менший, аніж пан голова колгоспу. Класу до четвертого я, як і всі мої однолітки, був переконаний, що вчителі навіть не ходять у туалет. Святі ж то є люди... Ну, то таке — темні окуляри молодості... Почувши наказ «Повтори, Андрійку, що я сказала», дослівно відтворював усе, що мовили святі вуста. Учителі були мною задоволені, оцінки тішили мене й маму. Батьківські збори — то був короткий момент, коли вона розквітала, наче травнева ружа. Мама встигла закінчити тільки «дві кляси» за Польщі перед війною, а далі за клопотами про виживання з освітою якось не склалося. Тож, коли мене хвалили, спина мами вирівнювалася, а великі карі очі знову займалися магнетичним молодечим блиском. Мало було в її житті радості, ой мало... Я був її найбільшою втіхою й гордістю на той час. Єдиним, чому могли позаздрити односельці. А ще я не потребував, як інші діти, контролю й штурханця в спину. Батьки не заглядали до моїх зошитів і не перепитували, чи я все вивчив. Вони просто довіряли мені, бо закон поваги й дитячого послуху невидимими буквами був викарбуваний на дверях кожної господині. Те, що сказали батьки, мало бути виконане від крапочки до крапочки, без жодного зайвого слова чи тіні незадоволення. Слухатися батьків — то було непорушно, як основи світу. Як схід і захід

сонця. Тепер я розумію, що ми всі вижили тоді тільки завдяки важкій праці наших батьків...

У школі я любив літературу. Усе, що писали російські письменники, було мені дуже близьким. Коли ми розглядали картину Рєпіна «Бурлаки на Волге», усе уявляв, як тато з бригадою валить ліс і, зіщипивши зуби, волочить важкі колоди. «Коня на скаку остановит, в горящую избу войдет», — це вже про мою маму... Не було такого, що вона не могла б зробити. Мама одночасно жила у двох місцях: на фермі, куди йшла о четвертій ранку й ще двічі на день, і вдома, де встигала розпалити піч і тричі нагодувати нас чотирьох — вічно голодних пташенят. У суботу — день чистоти — по черзі вимивала кожного в овальних металевих ночвах. Швидко й вправно збивала курячий жовток із водою, змащувала ним голови — і за хвилину ми були як великодні писанки. Мама знову зникала, а ввечері ледве доходила до ліжка. Тож зупинити коня для мами не було важко...

А от «Путешествие из Петербурга в Москву» Радищева — це вже взагалі про наше село... Особливо оте «На порого сидела старуха тридцати лет» було вельми влучне. Під той опис пасувала значна частина жінок нашого села. Ледве розквітнувши, вони виходили заміж. Весілля ставало подією для цілого села, справжні фестини барв і настроїв... Наречені були настільки вродливі, що жодна з тих солодких самозакоханих актрис зі щомісячних кіносеансів не могла зрівнятися з нашими дівчатами. Та робота на полях забирала горду поставу, а чорні брови й ніжна шкіра швидко вицвітали на сонці. І якось так виходило, що оте «Путешествие», хоч і давно написане, та було про нас. А українські поети в унісон продовжували: «...кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте». У класі всі відчували, що це теж про наше село й нас. Микола кидав задумливий погляд на мене, і я ствердно похитував головою. Ми бачили однакову картину: голова колгоспу, парторг, бухгалтер і завфермою наввипередки втискуються в ту собачу машину й дають драпака. «Бобік»

натужно гуде на підйомах, а його доганяє на диво прудка Королева й розпачливо волає: «Мене, мене забули... Заберіть і мене!..» А далі ми всі — від малого до старого — з косами, граблями й сокирами неспішно йдемо за ними. Не вбивати, ні. Живіть собі, тільки деінде. І не повертайтеся навіть. Без вас уміємо і робити, і своє їсти...

Таки сильно любив я літературу. А Микола любив її ще більше. Учителька гарна була — чорнявенька, молоденька, з виразними сумними очима. Надія Василівна, або Надійка, як ми кликали її поза очі. З Росії приїхала, у Степана оселилася. Бігали ми щовечора вдвох із Миколою під ту хату. Пес старий, мудрий був: у селі не так уже й багато люду — усіх знав. Підведе голову, подивиться на нас та й далі мовчки її на лапи покладе. А ми — під вікно. Надійка зошити наші перевіряє. Вдумлива така, усміхається, час від часу вдалечінь дивиться.

— Я одружуся з нею, от побачиш, — з юнацьким запалом кусає губи Микола.

— А то нічого, що вона застара для тебе? — вистуджую його запал.

— Зате мені телевізора з нею не треба буде... Уже витрат менше... — відбиває закид Микола. — І не сумуватиму з нею ніколи, — замріяно дивиться на Надійку.

О, так, телевізор — це вагомий аргумент. Щоб на нього заробити, треба цілий рік не їсти. Ще й у чергу в сільраді стати. Працював він недовго — від третьої дня до десятої вечора, але яка ж то забавка в хаті була! Маленькі чорно-білі люди всміхалися до нас і вчили, як жити. Ми ловили кожне їхнє слово. Вони знали щось таке, що завело їх у цей ящик, зробило відомими, тож треба й собі їх слухатися — виведуть нас із тої сільської темені. Говорили вони тільки по-російськи, і дітлахи перед телевізором і собі ворухили губами, усотуючи мову людей, що так багато досягли. Усі розуміли, що також обов'язково треба навчитися грати на якомусь музичному інструменті або вміти високо скакати й ходити навшпиньки — це, мабуть, дуже важлива умова для того, що вибитися

в люди, як ті, що в телевізорі. Концерти й балети займали левову частку телевізійного часу. Та з Надійкою Миколі дійсно буде не нудно. Вона справжня, а не чорно-біла. Вродлива дівчина, серйозна. Смоляна коса навколо голови короною згорнулася. І з великої Росії сюди приїхала, щоб нас, бойківських дітлахів, російської мови навчити. Говорила поза школою гарною українською, та, як не зазирали лисичками їй в очі дівчата, так і не відкрила таємниці того, де так добре навчилася балакати по-місцевому. А ми з Миколкою таки дізналися, звідки те вміння. Пробралися якимось звично під те «вікно побачень» зайцями, присіли, а там Надійка з господинею чай п'ють. Цвіркуни в траві навколо заспокійливо сюрчать, і голос Надійки як ніжна флейта. Налаштували ми вуха.

— ...Не віддали батьки корови до колгоспу, та й вивезли нас за Урал. Я вже там, у Кемеровській області, народилася. Сніги там великі, до травня лежать... — Надійка зробила кілька ковтків і замовкла. Ми напружено чекали на продовження.

— А що сказали, як виселяли? — Іванці сьогодні точно не треба було телевізора.

— Куркулями назвали...

— Куркулями... Так. І в нас до війни кількох вислали. Та після війни ще більше люду із села поперли, — зітхнула Іванка.

Ми перезирнулися. Слово «куркуль» чули часто. Воно на слух скидалося на той звук, який видавав страшенно розгніваний індик. Він тоді розчепірював хвоста й знервовано трусив червоними коралями. Усі дітлахи боялися того індічного афекту й навшпиньки оминали птаха десятою дорогою. У школі нам часто розповідали про розкуркулення. Я уявляв собі товстого людино-індика, який не дає нікому їсти з годівнички й сильно свариться, тож його треба швидко-швидко оминати.

— А на вчительку ти де вивчилася? — Іванка не просто так розпитувала: мала трьох дівчат, а вчительство — то вершина щастя для юнки.

— Та там. Спочатку до школи ходила, потім — на вчительські курси... Школа від нас за шістдесят кілометрів була. Батьки

віддали до найближчого села, там у господині жила удвох із подругою. Щодня ми ходили за вісім кілометрів до школи.

— А господиня добра була? — співчутливо поцікавилася Іванка.

— Та добрим там важко бути, хоч би й хотів. Мороз у них за сорок градусів. Вдихаєш — і тебе наче вогнем обпікає зсередини. Поки швидко йдеш, то ще не замерзнеш. А вночі навіть у тій хаті, де піч нагріта, іній зсередини на стінах з'являється. Господиня наша дрова заощаджувала, не сильно нагрівала... Чоловіка не мала, удова — хто ж тих дров нарубає... І так ціленький день зерно на печі пересушувала. То ми звечора одягали все, у чому до школи мали йти, і в загату з теплим зерном. Зариємося по самісіньку шию й так спимо...

— А годувала вас чим?

— Та вже не так добре, як ви, Іванцю... Господиня сама майже не мала що їсти. То ми зранку схопимо непомітно по жмені того зерна й жуємо цілу дорогу, так і наїдалися. Одно-класники наші щось давали, добрі були... Запах отого пилу зернового від нас за метр ішов, та не вернули від нас носа, ні. Там переважно ж наші, українці, усі біду знали...

Ми презирнулися: і там жити несолодко... У Миколи заблищали очі: жалісливий хлопець був. Його рішення колись одружитися з Надією Василівною міцніло. Він нічого не вчив, окрім літератури. Після уроків намагався потрапити їй на очі й заговорити на якісь письменницькі теми. Надійка приязно відгукувалася на любов мого товариша до літератури й давала Миколі свої книжки. Інколи йому навіть щастило провести Надійку додому. Микола вже був вищий від неї. Хоч худий, та м'язистий. Поступово з гидкого каченяти перетворювався на справжнього бойківського легеня. На уроках кілька разів я перехопив її погляд, спрямований на Миколу, — довший і уважніший, ніж зазвичай.

Хтозна, як би розгорталися далі події, та наше життя перебувало під величезною прес-машиною, яку запрограмували пасажири першого вагона першого поїзда. Той прес нещадно

чавив усіх, хто не хотів поводитися й думати так, як веліла комуністична мораль. А вона не любила інших думок. Не любила інших поглядів. Намагалася влізти в голови й взнати, що хто думає. Усі мали бути єдині в пориві збудувати комунізм. Так, як Маркс, Енгельс і Ленін, приліплені щокою до щоки на всіх плакатах, з однаково відстороненим фанатичним поглядом. Вони бачили щось таке, що ніяк не могли побачити ми. Та їхні учні-комуністи вважали оте невидиме майбутнє найкращим для нас і змушували рухатися до нього гарно організованою й керованою отарою. Вони були мудрі, а ми — отара як отара — не годні й не гідні мати свою думку. Це вже тепер я вважаю, що нам так довго не видавали паспортів через те, що спочатку, розділивши людей на містян і селян, мусили підім'яти під себе місто. Там, де сконцентровано більше людей, зробити це швидше й простіше. У місті залишилися тільки слухняні й боязкі — можна видати паспорти й переляканому селу. Та в будь-якій отарі є вівці, що відходять убік. «Заблукала вівця» — улюблений образ у тих, хто прагне абсолютної тиранії. У слові «вівця» уже закладені і твій статус, і твоя сумна доля — бути завжди стриженим чи стати шашликом. Наш голова колгоспу любив те слово. Слова «Вівці мої, я ваш пастух...» неодмінно слідували за вітанням «Товариші колгоспники!». Овець по карпатських пагорбах навколо села бігало досить, їх любили й шанували, тож ніхто не вникав у ті красномовні виверти голови. Та знайшлася в нашому селі непокірна вівця, яка мовчки вибрикнула у все те гадюче кодро...

Той день я пам'ятатиму до кінця життя в найменших подробицях. Хата Миколи стояла на тому ж пагорбі, що й моя. Квітневе сонце вже пробудило до життя дерева, і гори вигравали в його промінні невимовно красивим поєднанням кольорів ніжної дитячої зелені несміливих молодих листочків із насиченими синьо-зеленими кольорами смерек і ялин. Уся земля ожила, співала й дзижчала. Мелодійні потічки з гір несли радість весни до річки. Іти до школи нам у тому віці вже не хотілося, але такого навіть у думці ніхто ніколи не мав, що туди

можна не піти. Легкий вітерець розносив пахощі весни, куйовдив наші чуби й будив усередині щось нове й дражливе, ще не усвідомлюване майже дорослими тілами. Кожен день весни ставав очікуванням дива. І, схоже, його час таки настав.

— Диви, Андрію, а отам щось над магазином... Пташка якась дивна, чи що, — запримітив Микола.

На ту пташку вже йшло дивитися багато людей. Старші поспішали, не відводячи погляду від кольорової цятки. Навіть коли спотикалися, усе одно дивилися туди. На даху магазину на довгій жердині майорів прапор. Не червоний. Жовто-синій саморобний стяг тріпотів на весняному вітрі. Чоловіки тримали свої капелюхи в руках і гордо дивилися поверх даху. У жінок від незмигнутого погляду по щоках котилися сльози. Усі мовчали. Усі боялися одного: щоб він раптом десь не подівся, не розчинився між небом і сонцем. Ніхто не говорив, та всі знали, що зовсім скоро прийдуть ті, хто буде його знімати й ховати. Так, як сховали нашу волю. Люди хотіли навіки зберегти ту мить у собі. Бажання прибрати спомин про нашу свободу першою виказала Королева. Заспана товстунка спочатку подумала, що її королівство пограбоване. Порозпихала всіх, з полегшенням уздріла масивний замок на дверях, обвела селян запитливим поглядом. Люди з приземленими інтересами, як і свині, ніколи не підводять голови. Та сьогодні Королеві довелося напружити коротку шию. Вона так побагровіла, ніби хотіла негайно вродити на світ дозволений стяг Радянського Союзу.

— Зніміть, зніміть то негайно! — репетувала незвично тонким голосом Королева, та ніхто навіть не поворухнувся. — Боже, та що ж то таке... Ще й над моїм магазином... Посадять мене... До Сибіру випхають... Та ж знімайте швидше! — безпорадно тупцювала на сходах. — Так... даю дві банки майонезу й кілограм гречки тому, хто зніме ту шмату! — нарешті подумалася до захоочення.

— Сама ти шмата... — спокійно пролунало з натовпу.

Королева вирячила очі від нечуваного нахабства, далі, як танк, розштовхала селян і взяла курс на контору колгоспу.

Через десять хвилин Українець зі зблідлим парторгом очманіло переводили погляд із прапора на людей. Селяни не опускали очей, як зазвичай. Їхні обличчя були спокійні й упевнені — і це було небезпечно... Вівці переставали бути вівцями. Голова колгоспу по-боксерському крутнув головою, розправив плечі й захриплим голосом видав найдурніше, що я коли-небудь чув у своєму житті:

— Хто то зробив?.. Не чую!

Налиті кров'ю поросячі очі свердлили людей. Ті всміхалися й нічого не відповідали. Голова мусів зробити щось екстраординарне, щоб у нього потім навіть рожеві немовлята не тикали пальцем.

— Т-а-а-ак... Проти влади вирішили поперти... Не буде того, мать вашу, не буде... Це я, Українець, вам кажу... Розстріляю вас всіх через одного... Ти! — рвучко звернувся до парторга. — Іди телефонуй, нехай органи приїжджають. Вони вас тут швидко-о-о... — Далі несподівано моторно крутнувся в другий бік. — Ти! — тицьнув пальцем у Миколу. — Лізь знімати!

Микола стенив плечима.

— Не полізу я... Не хочу.

— А-а-а! Не хочеш? Ну-ну, прийде коза до воза, та пізно буде... Ти, ти лізь! — Поросячі бури втупилися в мене.

— Перепрошую, пане голово, та нам треба до школи... Ми спізнюємося, — потягнув я Миколу вбік. Під несамовиті погрози голови ми поквапилися до школи.

У класі всі тільки й перешіптувалися про ту виняткову для села подію. Та вона мала несподіване продовження. Ближче до полудня до школи зайшли поважні гості. Вони були в прим'ятих костюмах і з недобрими обличчями. Усіх майже двохсот школярів вивели з класів до шкільного коридору й поставили тісними шеренгами вздовж стін. Двісті пар переляканих дитячих очей уважно стежили за миршавим чоловічком у сірому костюмі. Той мовчки ходив перед нами туди-сюди. Пекучим поглядом із-під лоба він уважно вивчав дітей. Дехто опускав очі, і чоловічок довше затримував на таких погляд. Після

кількох хвилин такого дефіле панок у костюмі заговорив. Слова, що їх він випускав, були сухі та колючі й супроводжувалися вагомими паузами, тому нагадували короткі постріли. Від них хотілося згорнутися в клубочок чи й просто потрапити додому.

— Стойте ви. Отут, переді мною. Жовтенята. Піонери. Комсомольці. Усі любите. Свою батьківщину. Чи не любите? — різко зупинився чоловічок. — Не чую, — прикрикнув на дітей.

— Та-а-а-а... — протягнули одні, і одночасно з цим пішло таке ж протяжне «Ні-і-і-і»...

Наші вчительки зблідли й схопилися за серце. Запитання було двоїсто поставлене, на нього б і дорослий не знав що й сказати. Наш восьмий клас був мудріший і промовчав. Чоловічок випрямився й довгим гнівним поглядом обдивився кожну вчительку. Тепер у нього були добре налякані союзники, що дорожили роботою. Для закріплення ефекту він леньенько потягнув на середину малого Міська з третього класу.

— Синку, як тебе звати? — нагнувся до малого.

— Михась... — усміхнувся той до незнайомця щербатим ротом.

— Ну... це якось несолідно, по-дитячому... А ти вже ж дорослий, правда ж? — Малий довірливо кивнув, і чоловік продовжив: — А чи знаєш ти, Михайле, хто є Генеральним секретарем Комуністичної партії Радянського Союзу?

Михась засмучено покрутив головою. Його вчителька голосно схлипнула. Усі з першого класу мали знати імена вождів, які вели країну до комунізму, передусім генсека й голову Верховної Ради, а також біографію Леніна.

— Хто. Його. Вчителька? — У голосі важливого чоловіка дзвенів метал. Літня жінка з хусткою на плечах повільно сповзла по стіні. Надія Василівна рушила за водою.

— Не треба. Не йдїть, — спинив її інший чоловік, який доти мовчав і перекривав вихід із коридору. Діти злякано дивилися на нерухому вчительку. Миршавий чоловік ставав злим гномом, що мав владу над найсвятішими в школі людьми.

— Сьогодні сталася. Одна подія. Люди. Погані люди. Хочуть знищити нас. Тобто вас. І для цього. Повісили. Поганий знак. На магазині... Хто, хто з вас знає, хто це зробив, відповідайте швидко!!! — раптом зірвався на істеричний крик злий миршавець.

Малеча з молодших класів повільно скривилася. Тихе поодиноке підвигнання змінилося дружним рюмсанням. Воно ширилося по шеренгах, наче вірус грипу, і скоро майже вся школа розмазувала сльози й шмарклі по червоних обличчях. Та пан у костюмі діставав задоволення від тієї екзекуції. Чим більше діти схлипували, тим спокійнішим він ставав.

— Ну що ж. Добре. Ти, — тицьнув пальцем мені в груди. — Скажи-но всім, хто. Такий. Павлик. Морозов. Вийди.

Я вийшов із шеренги на ватяних ногах.

— Це піонер, герой...

— Нагадай нам усім, що він зробив. — Чоловічок ходив із закладеними за спину руками.

Подумки я згрібав слова докупи, щоб не сказати зайвого:

— Він... Він доніс на батьків, і ті його вбили.

— А що зробили його батьки? — сухо уточнив пан.

— Украли зерно, щоб... — і прикусив язика.

— Що «щоб»?.. — докопувався мучитель.

— Щоб вижили вони та їхні діти...

Я дістав від чоловіка розмашистого ляпаса. У тому невеликому тілі крилася велика ударна сила. Я аж захитався. Та внутрішній удар по моїй гідності був ще сильнішим... Усі, хто досі тримався, затряслися в беззвучному плачі.

— Ні. Вони крали в держави. Бо були жадібні. Хотіли більше, ніж держава їм давала, — спокійно й чітко уточнив чоловік. — Не треба жаліти своїх батьків. Це буде корисно для нас. Для вас тобто... Отож хто? З ваших батьків. Родичів. Сусідів. Повісив ворожий. Прапор... Говорррртіть! — закінчив істеричним вигуком.

Двоє діток несміливо підняли рученята.

— О-о-о, нарешті. Говоріть. — Уважні холодні очі втупилися в малюків.

— П-проссу п-пана дозволу вийти до виходка... — несміливо прошепелявила дівчинка.

— Ні! — істерично вигукнув сірий пан. — Будете стояти тут, доки не признається, хто то зробив!..

Гнітюча мовчанка з переривчастим плачем тривала дві години. У нас затерпли ноги. Малі пообпісювались і від того ревіли ще дужче. А дядьки в костюмах і не думали нас відпускати. Лише тоді, коли той, мовчазний, визирнув у вікно, відсахнувся й щось прошепотів головному, нас вирішили відпустити. Під вікнами з граблями й сапами в загрозовому мовчанні стояли наші батьки. Усі вони нагадували Тараса Шевченка з того портрета, де він був уже старий, змучений і дивився з-під лоба гнівним поглядом на тих, хто мучив українців. Як по селу пішла чутка, що щось там роблять із дітьми в школі, то вони прямісінько з полів і рушили. На стомлених обличчях читалася рішучість, в очах — страх за своїх дітей. Та ще один страх — страх пам'яті — не давав їм переступити шкільний поріг. Кожна родина зазнала втрат після не дуже давнього насильницького вивезення бойків¹. Страх бути вивезеним на холодні простори неозорої батьківщини відтягував межу терпіння. Аж коли обурені люди позабирали всіх дітей по хатах, сірі чоловічки шмигнули зі школи. Вони теж злякалися. Понад усе наша влада боялася протестів. Та Комітет державної безпеки не був тією організацією, що не доводила справи до кінця. Якщо винних не знаходили, то їх призначали...

Микола зарився лицем у стіжок сіна за хатою й ридав, як мала дитина. Я ще ніколи не бачив, щоб він плакав. Навіть як вивихнув ногу, спускаючись на лижах із гори. Навіть коли батько щосуботи лупасив його паском за оцінки в щоденнику...

¹ Ідеться про те, що в 1951 р. зі своїх споконвічних територій, які СРСР передавав Польщі, були депортовані понад 32 000 мешканців західної Бойківщини. Їх розселили по малолюдних степах південно-східних регіонів України: Миколаївської, Одеської, Донецької та Херсонської областей. (Тут і далі прим ред., якщо не вказано інаше.)

Худими руками він товк стіг, стискаючи колючі стебла до крові на долонях. Копиця приглушувала розпачливий крик зраненого птаха... Безглуздо було його втішати. Мій друг втратив найдорожче, що може існувати у свідомому житті. Він не мав більше ні віри, ні надії, ні планів. Його любов і надія, його Надійка... Її забрали із села. За день звільнили зі школи й вивезли. Як ненадійний елемент, що розхитував ситуацію в селі. Чи міг розхитувати. Яка вже різниця? Перелякана господиня Іванка, почувши запитання кадебістів «Чи говорила вчителька-квартирантка щось про те, що люди в Радянському Союзі погано живуть?», спочатку глянула на своїх дівчаток, а потім ствердно хитнула головою: «Т-та... Намучилася вона в Сибіру...» Того було достатньо. Завітали оті пильнооки й до старої Ксеньки-кравчині. Знайшли шматок голубої тканини — усе, винна. Хотіли із собою Ксеньку забрати, та подивилися, що вона ледве ноги волочить, і передумали. «Вилучили» — придумали ж таке милозвучне слово для офіційного грабунку! — стареньку швацьку машинку. Єдина втіха сільського жіноцтва пішла із села.

Довго Микола стояв біля копички. Потроху стихав. Коли підвів нарешті голову, то вже був інший Микола. Завше спокійний і доброзичливий, тепер дивився вдалечінь порожніми очима. У них оселилася ненависть. Друг став дорослим.

— Не пробачу їм. Нікому й ніколи... Ще трохи — і відомщу... І за себе, і за Надійку... Не можна з нами так, як із худобою... І знайду її, де б вона не була. Ми... Ми будемо разом. — Микола говорив спокійно й упевнено.

Я мовчав. Хай говорить. Хай йому полегшає... Бабця казала, що за любов і землю треба боротися. Та не знав я, що та боротьба така жорстока. Гарний світ дитинства обернувся до нас спиною й повільно йшов геть. У дорослий ми вже не хотіли. Та іншого на землі не було. Відтоді інтерес до школи був втрачений. Не мали ніякого сенсу знання, вони були потрібні нам, як повітряні кульки: красиві й об'ємні зовні та порожні всередині. Померкло все: значимість давніх і недавніх

історичних військових походів, життєписи класиків, стилі архітектури, будова жаб, риб, молюсків, усі зорі й планети... Вони не могли допомогти нам зрозуміти, чому одні люди так жорстоко розпоряджаються іншими. Чому нам усім наказують, що думати й говорити?.. Чому в підручнику засуджують рабство, якщо насправді воно було краще за життя в колгоспі? Рабовласник же дбав про раба: давав йому їжу, житло, одяг, а натомість раби працювали. А в селі всі робили те саме, що й негри на плантаціях, та за їжу й житло мали дбати самі... Я потребував осмислення на самоті, і для цього на планеті існувало лише одне місце.

Село наше найглибше зайшло в Карпати з півночі. Одразу за ним гори стрімко набирали висоту. Синювата димка піднімалася з глибоких урвищ і з'єднувала бескиди з небом. На тонких полотнах туману небо розтікалося частими дощами й виростало в густі синьо-зелені ліси.

За дванадцять кілометрів від нашого села височіє гора Пікуй. Це особлива гора. Бог наче встромив піку як великий знак-застереження поміж жителями півночі й півдня Карпат: «Не сваріться... Отут, на півночі, ви, слов'яни, а тутечки ваше, угорці». Гора оточена невидимою завісою-захистом від вороже налаштованих людей — стежками через Пікуй можна було ходити лише з мирними й чистими намірами. Блуд відводив лихих людей від гори, а духи Карпат не пускали їх далі. Тут проходила межа між Галицьким князівством і угорськими землями. Через Пікуй лежить проторований століттями Руський шлях.

У горах людина перебуває найближче до Бога. Вона там чує його найкращі слова. Він промовляє до створених за своїм образом і подобою зсередини заспокоєнням і гармонією. З давніх-давен на гірських вершинах люди діставали Божу мудрість. Там ухвалювали найважливіші рішення. Найближче до неба давали клятви, і порушити їх означало зрадити землю, зневажити себе й свій рід. Гори змінювали, очищали, надихали.

Тут, на вершині Пікуй, князь Лев Данилович виголошував обітницю вірності й кохання своїй угорській нареченій-королівні. Вражений її красою, навіть увічнив ті слова написом, вирізьбленим на камені. Я бачив той камінь. Коли заплющити очі й довго-довго тримати руку на ньому, щось дуже приємне починає народжуватися в грудях. Воно росте й наповнює радістю кожну клітинку тіла. Коли розплющувеш очі, бачиш світ новим, яскравим і розумієш, що нічого в житті не дасть тобі такого припливу незбагненої й безпричинної радості. Усе решта, що мучило й виривало душу доти, видається комашиною метушнею, дріб'язком, не вартим уваги. Я розчинявся в смолянистому ароматі густих лісів, був вітром, травою, потічком... Тут я ставав вільним. Це була оселя свободи, досконалості й абсолютної краси.

На південному схилі Пікую стоїть маленька дерев'яна хатинка. Її поставив ще мій прадід. Він вважав це місце найкращим для спокійного життя своєї родини на зламі дев'ятнадцятого й двадцятого століть. Та хижі лапи володарів світу цього таки дотягнулися до його нащадків. Ще за Польщі дідусь із бабунею й двома дітьми вийшли з лісу до нашого села — ближче до цивілізації. Збудували ту хатину, де сьогодні живе наша сім'я. У вересні 1939 року, який у школі тепер піднесено називали «золотим», діда обклали великими податками за двадцять овець, що годували чималу родину Зайчуків. Щоб їх сплатити, потрібно було продати всі ті вівці до останнього кожуха. Так узяв дідусь собі то до серця, що важко занедужав. Бабуня пішла в гори за зіллям, чорниціями й грибами: троє дітей їсти ж хотіли... За той час налетіли на село круки й усіх, хто не сплатив податки, вантажили на машини й вивозили до Сибіру. Тато мав уже вісім років і добре запам'ятав той день. Зайшли темні, неголені солдати до хати, наказали підніматися. Спаралізований дід ніяк не міг того виконати — дістав кілька ударів прикладом по голові від молодого солдатика. Той звично бив, без шалу чи ненависті — так, як люди курку на неділю рубають. Подивився, як дідуньо

болісно тріпнувся востаннє, шморгнув по-дитячому носом і почовгав завеликими кострубатими чоботами до виходу. Тата й двох менших сестричок кинули у вантажівку. Поки за іншими пішли, більших дітей ті жінки, що там сиділи, спустили на землю, наказавши:

— Біжіть, ховайтеся, щоб не знайшли вас...

Бабуня вже ніколи не побачила своїх донечок. Я не знаю, як зрослося знову її покраяне материнське серце. Лісова хатина врятувала бабуню й тата і від війни, і від виселення на південь України: тоді бойків за зв'язки з повстанцями знову примусово вивозили. Ті, хто встиг утекти до лісу, уціліли... За два роки до мого народження, коли тато повернувся до села, бабуня не захотіла йти між люди:

— Ти, сину, іди... Пару тобі треба знайти. Не будеш же зі мною вікувати. А я вже тут звикла...

Чорні товсті колоди добре витримали час, як і стрімка дерев'яна покрівля. Тут важко жити без звичного поля, магазину, людей... Утім, людей тут і не треба. Тут добре бути на самоті. Думки заходять у тебе з неба, вони чисті, глибокі й спокійні, а не метушливі, брудні й колючі, нав'язані кимось... Тут і живе моя Ба — татова мама. Вона невеличка на зріст і sprитна, з чистими синіми-синіми очима — такими, як карпатське весняне небо. У них завжди спокій та усміх.

Від самого ранку йшов я вгору й униз оті дванадцять кілометрів.

— Андрійку, дитино моя, найгарніша у світі! — Бабуня, здається, давно на мене чекала. Обіймає якомсь так ласкаво, наче огортає теплою пуховою ковдрочкою. — Який ж ти вже красень у мене, — вигладжує моє чорне неслухняне волосся.

— Я скучив за тобою, бабуню. Ти якась дуже маленька стала, — притискаюся до засмаглої худенької щоки. — Тато й мама дозволили в тебе пожити місяць на канікулах. А то мій посаг, — указую на мішок із крупами, сіллю, борошном.

— Ну й добре, бо я вже збиралася виходити в село. — Бабця світиться зсередини. Я її улюбленець, і ми обоє це знаємо.

З нею приємно навіть мовчати. Ба завжди всім задоволена: «Ну й добре» — її улюблені слова щодо всього — доброго чи поганого. Бабуня вміє повертати все погане іншим боком, щоб зрештою сказати звичне «Ну й добре».

— Розкажи мені, як ти школу закінчив, — присідає на темну лаву в лагідному очікуванні моєї розповіді.

— Ой... Згоріла б та школа.

— І чого так? — усміхається бабуця. — Ти ж любиш учитися.

— Та люблю... Та ти знаєш, Ба, тепер і того впевнено не скажу. Не знаю, бабуню, нащо мені вся ота наука. Навіщо вчити стільки всього? То те саме, як укинути молочну кашу, котлету, борщ та кислу капусту в одну тарілку й намагатися з'їсти, бо нібито й так усе в одному місці опиниться... Усе поодинці начебто потрібне й смачне, та навіщо воно мені все вкупі? Коли я дивлюся на рибу, то бачу, куди вона пливе, і можу її спіймати. Мені байдуже, як вона дихає і яка в неї кровоносна система. А ота німецька мова — навіщо? Війни вже не буде, а за кордон у нас не їздять...

— Андрійку... Немає у світі того, хто б усе з'їв, усі книжки прочитав, усім догодив чи всі битви виграв. Роби щось одне, дитино... Поглянь навколо: люди топчуть по життю кожен свою стежку. І ти вибери власну головну битву, а за решту просто не варто боротися. Скажи собі «Не моє» й займайся тим, що зробить тебе щасливим. Тобі що подобається найбільше?

— Красиве мені подобається... А його мало.

Бабуня лагідно заперечує:

— Краса є в усіх речах, тільки знайди її. Ти в чому себе бачиш?

То було просте запитання, вчасно поставлене. Тато й мама ніколи зі мною про таке не говорили, бо не мали часу. Є речі у світі, про які ми не замислюємося, поки хтось не запитає: «А що ти про це думаєш?» Доти — нічого. І так зазвичай з усіма. Я не був винятком. Доти я робив тільки те, що мав робити з примусу батьків, школи, сірого чоловічка. Моя воля й здатність самостійно мислити та приймати рішення були травою, яку притоптав табун коней. А й справді, коли я стану дорослим,

моя воля не впаде ж із неба? Вона або є, або її ніколи не буде. А мені вже п'ятнадцять. Хто я й чого хочу? Я замислився.

— Бачиш, дитинко, усі люди бажають неможливого: одночасно бути як усі і не як усі. Ти маєш виліпити свою долю й стати цінним насамперед для себе. Що б тобі не казали, треба бути впевненим у собі й у своїх силах. Тоді тебе й інші шануватимуть... От подобається тобі те, про що кричать усюди написи на плакатах із тими богами несправжніми?

Я заперечливо похитав головою. Бабуня продовжила:

— І нікому насправді не подобається. А всі мовчать тому, що одним байдуже, а інші невпевнені у своїх силах. І ті, і ті відступили перед упевненістю тих, хто, імовірно, якраз і помиляється.

— Ба, а як стати впевненим?

Вона хитро всміхається. У бабусі гарна усмішка й ще багато зубів.

— Передусім уникай тих людей, яким ти не подобаєшся і які говорять тобі неприємні речі. Люди, які гнітять тебе, це непотріб. Його треба викидати, наче сміття з хати під час прибирання. Життя стане чистішим і гарнішим. По-друге, вір у себе й вмій бути щасливим. І завжди всміхайся.

— Ну-у-у, бабуню, то від настрою залежить.

— Ти сам собі настрій. Вставай. — Бабуня бере мої плечі й відводить назад. Я виструнчуюся, наче балерун із телевізора. — Відчуваєш, як живіт тягнеться за спиною? А тепер усміхайся, гарно всміхайся, ніби щойно мене побачив.

Я спочатку натягую усмішку на обличчя, та за хвилину відчуваю, як мене охоплює пустотлива легкість. На думку спадають смішні спогади, гарні картинки. Мені стає добре. Ми ходимо з Ба й усміхаємося без причини.

— Ну й добре... — радісно кажемо в один голос.

Наступний день зустрічає нас прохолодою й дрібною мрякою. У Карпатах дощить майже весь час. Енергію неба всотують столітні смереки та ялиці, їхні верхівки тягнуться в космос. Вони красиві й горді. Так, напевно, виглядали б і люди, якби

Зміст

Оркестр для мертвих	7
Львів — місто кохання	68
Карамба, Куба, карамба!	196
Гондурас і шкіра кайсаки	216
Ріо: маракуйя, фієста, сієста	272
Майже епілог	300
Фієста спогадів і	306

Літературно-художнє видання

ПАХОМОВА Тетяна Романівна
Карпатське танго
Роман

В авторській редакції

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Художній редактор *В. О. Трубчанінов*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. О. Старова*

Підписано до друку 08.08.2018. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Minion Pro». Ум. друк. арк. 17,74.
Наклад 3500 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4
впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

КНИЖКОВИХ

- за телефонами довідкової служби (050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life); (067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
- у мережі фірмових магазинів див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**

e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@ksd.ua

Пахомова Т.

П21 Карпатське танго : роман / Тетяна Пахомова. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. — 336 с.

ISBN 978-617-12-5071-0

Усі ми прагнемо свободи зовнішньої і внутрішньої. Для майбутнього медика Андрія з глухого карпатського села Ізабель стала тією, яка відкрила йому світ. Він — простий український хлопець, вона — красуня-кубинка. Здавалося, їхні серця поєднали вищі сили, подарувавши ту саму омріяну свободу, якої так бракувало в СРСР. Ізабель завжди була поруч під час численних Андрієвих мандрівок. Поки він невпинно вчився, аби стати професійним пластичним хірургом, вона підтримувала його, виховувала їхніх дітей, була дороговказом для нього. І коли її життя обірвалося, він відчув, що втратив усе... Андрій намагається шукати своє місце у світі. Та родове коріння у містичний спосіб змінює його долю...

УДК 821.161.2

Коли до Львова прийшла нацистська чума, родина маленької Міри була майже знищена. Міра з матір'ю та братиком опиняється у концтаборі. Дівчинка напрочуд схожа на померлу доньку концтабірного майстра Степана, і той рятує життя їй та її рідним. Дев'ятсот довгих днів Степан з дружиною Марією переховуватиме їх у підвалі від сусідів та поліцаїв. Хата на краю села стане хитким містком між життям і смертю для двох родин, що молитимуть про порятунок у єдиного милосердного Бога... Чи почує Він їхні молитви?

Єдиний спадкоємець величного маєтку шляхтичів Потоцьких — галицького Версалю, сотень містечок і сіл та тисяч і тисяч душ, Станіслав Щенний боявся цієї влади. Йому ніколи не дорівнятися до свого батька — «короля земель руських» Франца Салезія — рішучістю, твердістю, талантом накопичувати багатство. Більше за звитяжну славу йому лестять захоплені погляди, які він ловить на палацовій театральній сцені. Станіслав має стати польським королем, і вже домовлено про шлюб між нащадками двох найславетніших і найзаможніших польських родин — Потоцьких і Мнішеків... Проте молодий Потоцький піде проти волі батьків — одружиться з бідною красунею Гертрудою, матір'ю своєї майбутньої дитини. І тепер його рішення вплине на історію батьківщини й усїєї Європи на століття вперед...

